

ФАРМАЦЕВТИЧНА ОСВІТА

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА КАФЕДРІ ФАРМАКОЕКОНОМІКИ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Л.В.Яковлєва, Н.В.Бездітко, О.О.Герасимова

Національний фармацевтичний університет

Ключові слова: освіта; педагогіка; самостійна робота студентів; фармакоекономіка

Висвітлена роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі при реформуванні вищої освіти в контексті Болонського процесу. Сформульовані сутність та функції самостійної роботи студентів, принципи її організації у вищих навчальних закладах. Обґрунтована роль викладача у забезпеченні ефективної самостійної роботи студентів, її психологічні аспекти. Узагальнені методичні підходи та наведені методи реалізації самостійної роботи студентів при вивчені нової дисципліни — фармакоекономіки. На прикладах показано використання різних форм (аудиторної та позааудиторної) та видів (вирішення індивідуальних та групових завдань, написання курсових та розрахунково-графічних робіт, наукових рефератів, контрольне тестування, виступи студентів з результатами власних досліджень на практичних та семінарських заняттях, на лекціях та на студентській науковій конференції) самостійної роботи. Розглянуті прийоми стимулювання мотивації самостійної роботи студентів, пов'язані з використанням різних методів та засобів навчання, сучасних освітніх технологій.

У сучасному світі освіта і науковими показниками суспільного розвитку, належної якості життя населення, гарантією гідного майбутнього країни [12, 15, 16]. Саме тому реформам у системі вищої освіти новий уряд України приділяє особливу увагу. Провідними вищими навчальними закладами України активно здійснюються робота з адаптації вітчизняної системи вищої освіти до вимог Болонського процесу, що дозволить увійти до Болонської співдружності у найближчий час [10]. Об'єктивна необхідність приєднання України до Болонського процесу диктується багатьма соціально-економічними факторами [2, 4].

Навчальний процес у вищих навчальних закладах є строго організованим засвоєнням студентами визначеної системи знань, умінь і навичок, необхідних для

підготовки фахівців вищої кваліфікації у відповідній сфері професійної діяльності. Традиційно навчальний процес умовно розділяється на аудиторну діяльність, здійснювану в рамках навчальних занять, і на позааудиторну. Однією з форм позааудиторної діяльності є самостійна робота студентів (CPC) [5, 6]. Реформування вищої освіти в контексті Болонського процесу вимагає змін в організації навчального процесу, зокрема, скорочення аудиторних занять до 24-30 годин на тиждень з одночасною активізацією CPC [2, 4].

Як дидактична форма навчання самостійна робота є системою організації педагогічного процесу, що забезпечує керування навчальною діяльністю студентів, яка проходить за відсутності викладача, без його особистої участі і допомоги в спеціально відведен-

ний для цього час, в основному, позааудиторний. CPC — це діяльність, що організується та упорядковується самим студентом у силу його внутрішніх пізнавальних мотивів у найбільш раціональний з його погляду час та контролюється ним самим. У той же час при самостійній роботі системне керування діяльністю студента з боку викладача не виключається, а здійснюється через організацію CPC: ознайомлення студентів з обсягом та видами самостійної роботи на кафедрі, розподіл завдань між студентами (закріплення за студентами варіантів розрахункових завдань, тем наукових рефератів, курсових робіт, дипломних робіт), надання консультивативної допомоги (настановної, тематичної, проблемної), здійснення контролю за виконанням CPC (написання контрольних робіт, складання тестів, проведення колоквіумів, семінарів, заліків, екзаменів, захист наукових робіт та ін.), а також за формами звітності про CPC (на-

Л.В.Яковлєва — доктор фарм. наук, професор, завідувачка Центральної науково-дослідної лабораторії Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

укові реферати, конспекти фрагментів лекцій та ін.) [1, 3, 5].

Основна функція самостійної роботи — створювати умови для формування у студента психолого-гічної установки на самостійне систематичне поповнення своїх знань, вироблення умінь орієнтуватися в потоці наукової та іншої інформації при вирішенні нових пізнавальних задач. Для виконання тієї важливої ролі, яка відведена їй у навчальному процесі, у самостійній роботі з кожної дисципліни повинні бути враховані три основних аспекти:

- психологічний — формування бажання і готовності студентів займатися самостійною роботою;
- педагогічний — індивідуальний підхід до керування самостійною роботою студентів, використання їх здібностей і умінь, навичок самоорганізації;
- організаційний — забезпечення студентам можливості користуватися необхідною навчально-методичною, науковою літературою та іншими джерелами інформації, а також інших необхідних умов для самостійної роботи.

Фармакоекономіка як методологія вибору оптимальних схем і методів лікування при різних захворюваннях, порівняльної оцінки переваг і недоліків численних лікарських засобів, вибору стратегії лікарського забезпечення конкретних регіонів, окремих лікувальних установ в умовах обмеженого фінансування сформувалася усього кілька років тому [13, 14, 17]. У нашій державі вона у теперішній час знаходитьться в стадії становлення, постійного динамічного розвитку, модернізації та удосконалення [18]. Тому особливо актуальним у процесі вивчення фармакоекономіки як навчальної дисципліни є розвиток у майбутніх фахівців фармації навичок самостійного “фармакоекономічного мислення” [7, 8, 9, 11].

У світлі всього вищесказаного питанням організації і контролю СРС на кафедрі фармакоекономіки НФаУ приділяється особлива увага. В організаційному плані СРС представляє єдність двох взаємозалежних форм: аудиторної і позааудиторної роботи з можливи-

ми елементами творчої діяльності (науково-дослідної роботи) [6].

Позааудиторна робота з фармакоекономіки традиційно включає виконання домашніх завдань, які мають різноманітний характер. Студентам пропонується вирішення завдань, за допомогою різних методів здійснити проведення фармакоекономічного аналізу конкретних запропонованих схем лікарської терапії найбільш розповсюджених захворювань. Розвитку здатності до аналізу і систематизації наукової інформації сприяє виконання домашніх завдань, у яких у вигляді таблиць або схем пропонується систематизувати дані спеціальної наукової літератури. Для розвитку позитивного відношення студентів до позааудиторної СРС на кожному занятті роз'яснюється мета майбутньої домашньої роботи, а також обов'язково контролюється та оцінюється виконання завдання попередньої теми.

Крім домашніх завдань, кожен студент протягом семестра одержує індивідуальне завдання у вигляді підготовки реферату та курсової або розрахунково-графічної роботи, що має елементи науково-дослідної роботи. Для підвищення мотивації до цього виду роботи студентам надається право самостійного вибору теми. Підготовлені реферати і результати курсових або розрахунково-графічних робіт обов'язково доповідаються студентами на заняттях у групі. Найбільш підготовленим студентам надається можливість докладати результати своєї роботи у вигляді короткого (5-10 хв) повідомлення на лекції з відповідної теми. Практика проведення таких “лекційних виступів” показала, що студенти дуже відповідально до них готуються, а інформація, отримана від колег за курсом, сприймається з великим інтересом і запам'ятовується значно краще, ніж отримана “стандартним способом” (від лектора).

Аудиторна СРС реалізується на кафедрі як при проведенні практичних занять, так і на лекціях. При читанні лекційного курсу засвоєння матеріалу основною масою студентів контролюється

шляхом кількаразового протягом лекції експрес-опитування по викладеному матеріалу. У процесі подання теоретичного матеріалу лектор систематично звертається до аудиторії з запитаннями такого типу: “Як Ви думаєте, чому?”, “Що варто зробити у даній ситуації — те чи інше (яке рішення прийняти)?”. Для ілюстрації одних теоретичних положень лекції приклади наводяться викладачем, для інших (експромтом) — приклади пропонується навести самим студентам. Робота найбільш активних студентів відзначається наприкінці лекції і зараховується до їхнього рейтингу.

На практичних заняттях різні види СРС дозволяють зробити процес навчання більш цікавим і підвищити увагу та підняття активності значної частини студентів у групі. Так, після вирішення і розбору з викладачем 1-2 типових фармакоекономічних задач біля дошки студентам пропонуються схожі задачі для самостійного вирішення або індивідуально, або малими (2-3 студенти) групами. Групова робота підсилює фактор мотивації та інтелектуальної індивідуальної активності, підвищує ефективність пізнавальної діяльності студентів завдяки взаємному контролю. Вибір оптимального лікарського препарату і/чи схеми терапії, що є предметом задач на заняттях по фармакоекономіці, передбачає різні підходи, а отже, і різні варіанти вирішення проблеми. Студенти розподіляються на декілька підгруп, кожна з яких отримує індивідуальну задачу, а потім проводиться взаєморецензування рішень підгрупами. Публічне обговорення і захист свого варіанту вирішення проблеми підвищує роль СРС і підсилює прагнення до її якісного виконання. Така система організації практичних занять дозволяє вводити в задачі елементи науково-дослідної роботи, спрощувати або ускладнювати завдання в залежності від рівня підготовки студентів у групі.

Одним з варіантів аудиторної СРС, яка активно використовується на кафедрі фармакоекономіки, є контрольне тестування

наприкінці кожного заняття. Вони, на наш погляд, представляється ефективним прийомом активації СРС у групі, тому що дозволяє контролювати не тільки рівень знань, але і визначений рівень ерудиції, уміння орієнтуватися у вивченому матеріалі.

Найбільш складним видом самостійної роботи є науково-дослідна робота студентів у рамках студентського наукового гуртка на кафедрі. З огляду на те, що досвід проведення фармаекономічних досліджень в Україні на сьогоднішній день обмежений, література з даного питання вкрай нечисленна, що вимагає від студентів максимального виявлення творчих здібностей та ініціативи. Слід зазначити, що студенти не тільки активно беруться за розробку тематики з різних аспектів фармаекономічних досліджень, але й успішно з нею справляються, про що свідчать більш ніж 10 доповідей з фармаекономічної

тематики на студентській науковій конференції НФаУ у 2005 р.

Якість СРС багато в чому залежить від неформального відношення викладачів до педагогічної і наукової роботи. Тільки творчий підхід викладача до своєї справи може викликати у студентів інтерес до дисципліни. Для забезпечення успішного виконання самостійної роботи колективом кафедри фармаекономіки для студентівожної спеціальності з урахуванням особливостей їх подальшої професійної діяльності були розроблені: теоретичні питання і система завдань для позааудиторної роботи з усіх розділів програми; алгоритм і приклади вирішення фармаекономічних задач, алгоритми і приклади проведення оцінки лікарських препаратів і схем лікарської терапії окремих захворювань з використанням різних методів фармаекономічного аналізу; банк даних (завдань) і за-

дач для самостійного вирішення; тематика рефератів і об'ємний список рекомендованої літератури по кожному розділу дисципліни; методичні вказівки до виконання курсової розрахункової роботи.

Використання різноманітних форм і методів самостійної роботи на кафедрі є одним з найбільш ефективних методів навчання та сприяє засвоєнню змісту дисципліни, розвитку самостійного мислення та творчого потенціалу студентів. Комплексне використання форм і методів, уміле їх поєднання, моделювання змісту самостійної роботи студентів вимагає від викладача не тільки високого рівня педагогічної і методичної підготовленості, але і великих розумових, фізичних зусиль та витрат часу, що може бути компенсовано тільки результатами: високою підготовкою випускників, глибокими знаннями, уміннями і навичками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов В.С. *Форма тестовых заданий*. — М.: Центр тестирования, 2005. — 155 с.
2. Кредитно-модульная система организации обучения в контексте Болонского процесса в Национальному фармацевтическом университете: Навч.-метод. посіб. / Укл. В.П.Черних та ін. — Х.: Вид-во НФаУ, 2004. — 68 с.
3. Мельникова М.Б. *Теория и практика конструирования педагогических тестов*. — М.: Наука, 2002. — 176 с.
4. Основні засади розвитку вищої освіти України у контексті Болонського процесу (док. і матер. 2003-2004 рр.) / За ред. В.Г.Кременя. — Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2004. — 147 с.
5. Панкова Г.Д. *Организация самостоятельной работы студентов на основе информационных и коммуникационных технологий* / Под ред. В.Л.Кима — Б.: ОсОО ПТФ “Квант”, 2004. — 128 с.
6. Положення про самостійну роботу студентів в Национальному фармацевтическому університеті / В.П.Черних, В.М.Толочко, В.А.Георгіянц та ін. — Х.: Вид-во НФаУ, 2003. — 12 с.
7. Филиппова И. //Ремедиум. — 2004. — №4. — С. 6-9.
8. Шустова Г., Щавелев С. //Ремедиум. — 2004. — №4. — С. 18-22.
9. Bruce L.L. //Intern. Pharmacy. — 1998. — Vol. 12, №2. — P. 53-56.
10. Dissappointing results for Europe in list of worlds top 500 universities //CORDIS focuss. — Luxemburg, 2004. — №237. — P. 5.
11. Health Technology and Pharmaceuticals: 2000-2005 Strategy. — WHO, Geneva, 2001. WHO/HTP/01.02. — P. 28.
12. King D.A. //Nature. — 2004. — Vol. 430, №15. — P. 315-316.
13. Kocevar V.S. //Epsa Newsletter. — 2000. — Vol. 7, Ed. 3. — P. 12-13.
14. Mauskopf J.A. //Expert Review of Pharmacoeconomics & Outcomes Research. — 2001. — Vol. 1, №1. — P. 1-3.
15. Mirucki J. //J. of Socio-Economics. — 1999. — Vol. 28. — P. 185-196.
16. Morris A., Perez D., McNoe B. //Qual. Life Research. — 1998. — Vol. 7. — P. 85-91.
17. Rirvik E.M. //Epsa Newsletter. — 2000. — Vol. 6, Ed. 3. — P. 9-11.
18. Zaliska O.N. *The First Steps of Pharmacoeconomics in Ukraine*. — ISPOR Fourth Annual European Congress. — 2001. — Program. — Cannes, France. — P. 21.